

в наметовому містечку має свою конкретну вартість, виражену в грошовому еквіваленті, а це означає, що протестуючі просто заробляють гроші, а не висловлюють своє власне незадоволення існуючим станом. Ще однією проблемою реалізації соціальної творчості в практиках протесту є ігнорування та заборона активних дій громадян при певних обставинах. Це поширює громадську думку про неспроможність простих людей реалізувати своє волевиявлення та підкреслює марність спроб однієї людини або невеликої кількості протестуючих вплинути на владні структури.

Отже, роблячи висновок, можна сказати, що в сучасному українському суспільстві реалізація соціальної творчості в практиках протесту характеризується такими особливостями: 1) викликана гострими політичними, ідеологічними та соціально-економічними проблемами; 2) реалізується широким спектром протестних практик: від звичних мітингів та демонстрацій до радикальних карикатур, гасел та гротескного вандалізму; 3) обмежується в своїх масштабах через ігнорування владних структур та особисту байдужість більшості громадян; 4) часто є замовленою існуючими політичними та громадськими об'єднаннями; 5) не відповідає вимогам часу і сприймається як симуляція активних протестних дій. Також слід зазначити про вплив соціальних умов на здійснення соціальної творчості в суспільстві, які виражаються в деривації ціннісних експектацій та ціннісних можливостей і утворюють конфлікт особистих та суспільних інтересів.

Список використаних джерел

1. Штомпка П. Социология социальных изменений / П. Штомпка. – М., 1996. – 416 с.
2. Inkeles A. A model of the modern man: theoretical and methodological issues / Alex Inkeles // Black. – 1976. – P. 320-348.
3. Гордьяненко В. Г. Публичная социология: сборник научно-публицистических статей и интервью (1990-2010) / В. Г. Гордьяненко. – Д. : Вид-во ДНУ, 2011. – 372 с.

4. Lerner D. The Passing of traditional society / D. Lerner // New York : The Free Press, 1958. – P. 330-335.
5. Гарт Т. Почему люди бунтуют / Т. Гарт. – СПб. : Питер, 2005. – 461 с.
6. Гидденс Э. Устроение общества: Очерк теории структуризации / Э. Гидденс. – М. : Академический Проект, 2005. – 528 с.
7. Бурдьё П. Социальное пространство: поля и практики / П. Бурдьё / Пер. с франц.; Отв. ред. перевода, сост. и послесл. Н. А. Шматко. – М. : Институт экспериментальной социологии; СПб. : Алетей, 2005. – 576 с.
8. Абрамов Р. Инновативные социальные практики повседневности и потребления в контексте новой культуры заботы о себе: на примере московских фитнес-клубов / Р. Абрамов, И. Болотова // Вестник Омского университета. Серия "Социология". – 2008. – № 1-2. – Режим доступа : <http://soc.hse.ru/socinst/publications/15807275.html>
9. Ульянов А. Сокровища для мусора. Вандализм как экзорцизм / А. Ульянов. – Режим доступа : <http://www.looo.ch/2011-06/632-sovok#comments>
10. Дані Центру дослідження суспільства. Режим доступу : <http://cedos.org.ua/en/main>

1. Sztompka P. Sociology of Social Change / P. Sztompka. – М., 1996. – 416 p.
2. Inkeles A. A model of the modern man: theoretical and methodological issues / Alex Inkeles // Black. – 1976. – P. 320-348.
3. Gorodyanenko V. G. Public sociology: a collection of scientific-publicist publications and interview (1990-2010) / V. G. Gorodyanenko. – Д. : Vydavnytstvo DNU, 2011. – 372 p.
4. Lerner D. The Passing of traditional society / D. Lerner // New York : The Free Press, 1958. – P. 330-335.
5. Garr T. Why do people rebel / T. Garr. – St. Petersburg : Peter, 2005. – 461 p.
6. Giddens A. Ordering of society: Outline of the theory of structuration / Anthony Giddens. – М. : Academicheskii Project, 2005. – 528 p.
7. Bourdieu P. Social space and fields of practice / Pierre Bourdieu / Trans. from French; Ed. of translation, gen. ed. and afterword by N. Shmatko. – М. : Institute of Experimental Sociology; St. Petersburg : Aletheia, 2005. – 576 p.
8. Abramov R. Innovative social practices of everyday life and consumption in the context of a new culture of self-care: the example of Moscow fitness clubs / R. Abramov, I. Bolotov // Vestnik Omskogo Universiteta. A series of "Sociology". – 2008. – № 1-2. – Mode of access: <http://soc.hse.ru/socinst/publications/15807275.html>
9. Ulyanov A. Dustpan. Vandalism as exorcism / A. Ulyanov. – Mode of access: <http://www.looo.ch/2011-06/632-sovok#comments>
10. Data Center research community. Access: <http://cedos.org.ua/en/main>.

Надійшла до редколегії 06.10.13

И. Фадеева, преподаватель

Днепропетровский национальный университет имени О. Гончара, Днепропетровск

ОСОБЕННОСТИ РЕАЛИЗАЦИИ СОЦИАЛЬНОЙ ТВОРЧЕСТВА В СОВРЕМЕННОЙ ПРАКТИКЕ ПРОТЕСТА

В статье рассмотрены проблемы реализации социального творчества в современных практиках протеста в украинском обществе, предложен авторский подход к определению понятия "социальное творчество", дана характеристика протесту как форме социального творчества, описаны классические и новейшие практики протестования в Украине.

Ключевые слова: социальное творчество, протест, практики протестования, депривация, ценностные экспектации.

I. Fadeeva, lecturer

O. Gonchar National University of Dnepropetrovsk, Dnepropetrovsk

FEATURES OF SOCIAL CREATIVITY'S REALISATION IN MODERN PRACTICE OF PROTEST

The article deals with the problems of realization of social creation in the modern protest's practices in the Ukrainian society, the author proposed an approach to the definition of "social creation" done, characterization of protest as a form of social creation was given, classical and modern practices of protest in Ukraine was described.

Key words: social creation, protest, protest's practices, deprivation, value expectation.

УДК159.9.072:159.922.1

Н. Фалько, канд. психол. наук, доц.

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, Мелітополь

ГЕНДЕРНА ІДЕНТИФІКАЦІЯ ЯК ЧИННИК ГАРМОНІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНИХ ВІДНОСИН ТА ЖИТТЄВОГО ПРОСТОРУ ОСОБИСТОСТІ

У статті розглядаються психологічні механізми гендерної ідентифікації. Аналізуються підходи до подолання гендерних стереотипів. Досліджується вплив гендерної ідентифікації на гармонізацію соціальних відносин.

Ключові слова: гендер, гендерна ідентифікація, гендерний стереотип.

Однією з суперечностей сучасного життєвого простору особистості значна частина дослідників визнає існування проблем, пов'язаних із соціальними відносинами, які певним чином не впорядковані і не впливають через поліваріантність, неоднозначність на людиновимірність усіх про-

цесів, в яких бере участь людина. Це, насамперед, стосується гендерної ідентифікації молоді, яка в більшості випадків не почуває себе носієм цінностей, потреб та інтересів, що закладені в основу структурування, інституційного та соціального розвитку життєвого простору.

Через таку суперечність, спричинену безособистісними технологіями навчання і виховання, особливості життєдіяльності молоді, зокрема її психічної рівноваги, потребують психологічної рефлексії, яку можна вважати найбільш комплексною.

Звичайно, релевантність простору сучасним соціальним тенденціям і процесам, а також глобалізаційним викликам залежить не тільки від впливу на нього суспільно-економічних, політичних та інших активних чинників. Тому рефлексія такого сегменту життєвого простору, як мистецтво життєдіяльності Номо educandus набуває особливого значення у контексті постмодерних змін.

Психологічними механізмами гендерної соціалізації виступають процес ідентифікації (психоаналітична теорія); соціальні підкріплення (теорія соціального наочіння й статевої типізації); усвідомлення гендерної ролі (теорія когнітивного розвитку); соціальні очікування (нова психологія статі); гендерні схеми (теорія гендерної схеми). Зокрема, кожний з цих механізмів навряд чи зможе пояснити гендерну соціалізацію. Е. Берн, говорячи про механізми гендерної соціалізації, виділяє три типи підпорядкування людей гендерним нормам: поступливість, схвалення та ідентифікацію.

Сучасний етап розвитку українського суспільства характеризується зміною освітніх орієнтирів. Головним питанням сьогодення є ефективне входження особистості в середовище з соціальними зв'язками, тобто соціалізація. Серед типів останньої виділяють і статево-рольову або гендерну. Гендер – це поняття, яке об'єднує й характеризує соціально сформовані психічні риси, ознаки, властивості суспільної поведінки суб'єкта, детерміновані його статтю [3, с. 40].

У кожному конкретному суспільстві формуються гендерні очікування від представників жіночої і чоловічої статі, через які воно висуває вимоги до своїх членів щодо дотримання ними прийнятих у даній культурі норм і цінностей фемінної і маскулінної поведінки. Усталені консервативні очікування певних статево-рольових моделей і якостей поведінки – це т. зв. статеві стереотипи, що спричиняють психологічний тиск на формування статевої свідомості, спонукають людину до ідентифікації з традиційними патріархальними моделями поведінки. Останні "протиставляють жіноче і чоловіче як пасивне й активне, як слабке й сильне, поділяють чоловічий і жіночий світи на предметно-інструментальний та емоційно-регульований з відповідними статевими ролями" [1, с. 127]. Досягти гендерної рівноваги можна не лише через захист конституційної рівності чи гендерну політику держави, а й через забезпечення належного виховання хлопчиків і дівчаток, починаючи з раннього віку, їх орієнтацію на партнерство та взаємозамінність у виконанні соціальних ролей.

Специфіка вітчизняної гендерної системи полягає в тому, що, з одного боку, вона формується в умовах оновлення українського суспільства, а з іншого – зазнає значного впливу процесів глобалізації, поширення західних норм і стандартів поведінки. Іноді зіткнення цих двох тенденцій призводить до неоднозначних наслідків. У цьому контексті особливої актуальності набуває гендерна соціалізація молодого покоління.

Аристотель у роботі "Про народження тварин" стверджував: "Жіноче та чоловіче начала принципово різняться за своїм призначенням: якщо перше ототожнюється з тілесним, з матерією, то друге – з духовним, з формою". В уяві Аристотеля сила, активність, рух, життя походять від чоловіка, жінка дає лише пасивну матерію. Гіппократ підтримує цю доктрину і визначає слабке (жіноче) і сильне (чоловіче) сім'я. Теорія Аристотеля проіснувала протягом всіх Середніх віків, майже до сучасної епохи.

Подібні погляди зустрічаються у багатьох авторів (М. Бердяєв, В. Ерн, В. Іванов), які трактують чоловіче як те, що зароджує, жіноче – як те, що сприймає, перше – ініціативне, динамічне, друге – рецептивне, статичне. Мужність співвідноситься з логічністю, а жіночість з інтуїцією, – стверджують інші автори (П. Флоренський, В. Розанов та ін.).

Жіночим також вважається відданість, терпіння, покірність. Чоловіка розглядали як особу з протилежними якостями, і тому чоловік і жінка осмислювались в категоріях влада – підпорядкування. "Чоловікові надавалось право розпоряджатись жінкою, бути покровителем і вождем, право жінки в дар за кохання отримати мужнього і сильного покровителя" [1, с. 107].

Існує стереотипне твердження, що жінок відрізняє консерватизм, вірність, чоловіків – радикалізм, нестійкість. Г. Зіммель підкреслює прив'язаність жінок до "всього, що відбулось" і розглядає цю проблему в світлі бінарних опозицій: "вірність – невірність". Як бачимо, гендерні стереотипи мають великий резонанс і суттєво впливають як на життєдіяльність, так і на особистісну самореалізацію жінки та чоловіка. Дуже цікавим, на наш погляд, є питання про те, яким чином гендерні стереотипи впливають не лише на особистісне життя людини, але й на гармонізацію соціальних відносин. Щоб дослідити цю залежність необхідно розглянути процес соціалізації особистості з точки зору гендерного підходу.

Поява гендерних стереотипів обумовлена тим, що модель гендерних стосунків історично складалась таким чином, що статеві відмінності знаходились над індивідуальними, якісними відмінностями особистості чоловіка і жінки. Гендерні стереотипи простежуються у філософських, психологічних, культурологічних текстах. Вже у Платона можна зустріти переконання про різницю чоловіків і жінок, він зазначав, що за своєю природою як чоловік, так і жінка можуть брати участь у всіх справах, проте жінка у всьому слабка чоловіка.

Таким чином, філософи, антропологи, психологи обґрунтовують різницю статей, різницю чоловіків і жінок. Але чи можемо ми сказати, що не зустрічали логічних жінок і чуттєвих чоловіків; активних, домінантних, агресивних жінок і пасивних, підлеглих чоловіків?

В соціально-психологічному аспекті студентство – спільнота, що характеризується високою соціальною активністю, яка виявляється у випробовуванні та використанні нових ролей – соціальних та гендерних. Дослідження гендерних стереотипів у студентів має важливе значення для їх ефективної подальшої діяльності в суспільстві та гармонізації соціальних відносин. На думку російської дослідниці І. Костикової, освіта студентів будується "на роз'ясненні гендерних стереотипів, з якими стикається молодь, вступаючи в доросле життя, і спільному пошукові засобів подолання цих стереотипів" [9, с. 69], зосередженні уваги на тому, щоб їх поведінка більше залежала від особистих вподобань, а не від необхідності поводити себе "як потрібно".

Існують різні способи нівелювання гендерних стереотипів та зміни хибних уявлень про гендер. Аналіз існуючих, традиційних форм, методів роботи (лекції, семінарські заняття тощо) доводить, що вони ставлять учасників у позицію пасивних слухачів, не дають змогу досягти глибини усвідомлення та засвоєння інформації, коректувати та формувати відповідне ставлення до тієї чи іншої проблеми та, найголовніше, набувати відповідних практичних умінь і навичок. Нові вимоги часу потребують зовсім інших форм навчання, доповнення традиційних лекційно-семінарських форм новими, розвиваючими здібності особистості до пошуку нових знань, творчості, допомагає здійснити інтелектуальний прорив, формує новий демократичний світогляд [2].

В пошуку засобів гуманізації та демократизації вищої освіти педагогіка орієнтується на оновлення змісту, форм і методів, зорієнтованих на індивідуальний розвиток особистості її соціалізацію. Але в цьому пошуку існують певні протиріччя між традиційними формами підготовки майбутніх фахівців та їхньою професійною діяльністю.

Отже, з метою визначення уявлень про гендер, стать, гендерні стереотипи, гендерні конфлікти, про роль і місце жінки в суспільстві нами було проведено дослідження, в якому брали участь студенти 1-4-го курсів. Загальна кількість досліджуваних віком від 17 до 23 років становила 83 особи, серед яких були представники як жіночої (46), так і чоловічої статі (37). Вік опитаних студентів було обрано не випадково. Цей період, окрім сформованої особистості, особливостей поведінки та стилів спілкування, характеризується стабільністю певних стереотипів, у тому числі й гендерних, та мотивацією їх незмінності або спроб подолання. За результатами анкетного опитування виявлено, що 34 % осіб не мають навіть загального уявлення про поняття "гендер", 57 % опитаних можуть приблизно дати визначення цьому поняттю. 18 % студентів вважають, що в їх навчальному закладі є проблеми гендерної нерівності (соціальної нерівності статей). На їх думку, це проявляється в упередженні з боку викладачів і викладачок по відношенню до студентів (тут і далі висловлювання респондентів подаються буквально без будь-якого редагування; наприклад, "хлопці розумніші, здібніші", "дівчата відповідальніші" і т. і.). 9 % опитаних вважають, що існує дискримінація за статевими ознаками з боку викладачів і викладачок, а 17 % іноді помічали такі факти (наприклад, "в різних критеріях при виставленні балів і оцінок", "в зниженні нормативів по фізкультурі для дівчат", "викладачі чоловіки краще ставляться до дівчат", "дівчині не потрібно навчатися, оскільки її функція: піклуватися про дітей та чоловіка", "чоловіки викладачі стараються робити студенткам зауваження, що приносять жінок, зокрема, що стосується їх інтелектуальних здібностей" і т. і.). Також дослідження показало, що при викладанні навчальних курсів, особливо тих, що стосуються суспільних і гуманітарних наук, з точки зору студентів, недостатньо розкривається гендерний аспект наукових проблем. Тому на питання "Чи хотіли б Ви прослухати курс з гендерної проблематики?" 94 % відповіли ствердно ("дуже хотіла б, оскільки такий курс допоможе дізнатися про різницю статей та їх взаємовідносини", "скоріш хотів би, бо не розумію, в чому жінки вбачають дискримінацію з боку чоловіків" і т. і.). Більшість студентів не змогли пригадати назви підручників, посібників або ж монографій, де зустрічаються поняття "гендер", "гендерні дослідження", "гендерний стереотип". У декількох анкетах названі такі праці, як: "Соціальна психологія" Майерса, "Гендерна психологія"

Берна. На питання "Чи вважаєте Ви, що чоловіки і жінки в рівній мірі повинні брати участь у суспільному житті?" більшість студентів (88 %) відповіли ствердно. Можливість активної участі жінок у політичному і суспільному житті, на думку опитуваних, існує завдяки рівності прав чоловіків і жінок. На запитання "Яка модель сім'ї є для Вас ідеальною?" 73 % опитаних студентів відповіли, що чоловік і дружина повинні мати роботу і в рівній мірі присвячувати себе ведінню домашнього господарства, вихованню дітей та приймати важливі сімейні рішення.

Таким чином, можна зробити висновок, що традиційна роль матері, яка пов'язана з вихованням дітей, веденням господарства, сьогодні дещо знецінена. Поряд з цим спостерігається тенденція до трактування жінки, як рівної з чоловіком, як особи, яка спроможна і заробити гроші, і дати собі раду. 16 % вважають, що повинна, в першу чергу, бути вправною господинею, хорошою матір'ю і дружиною, освіта при цьому є не важливою. Відповідаючи на питання, чи буде майбутня наречена хлопця з університетського середовища, один студент відповів: "Так, але щоб з папірцями я її не бачив, а то хто ж мені сніданок буде подавати", інший був налаштований більш радикально: "Хороший дружині-господині вища освіта тільки шкодить" і т. і. 87 % студентів негативно ставляться до роздільного навчання за статевими ознаками. Крім того, при вирішенні різних проблем між студентами для більшості (68 %) опитаних фактор статевої приналежності не має значення.

Отже, як бачимо за результатами дослідження, гендерна ідентифікація є одним з визначальних факторів у гармонізації соціальних відносин та впливає на формування життєвого простору особистості.

Список використаних джерел

1. Волкова Л. І. Нівелювання гендерних стереотипів засобом педагогічного тренінгу / Л. І. Волкова // Науковий вісник ПДПУ ім. К. Д. Ушинського. Збірник наукових праць: спеціальний випуск. – Одеса, 2005. – С. 106-109.
2. Головнева І. В. Влияние трансформации гендерных ролей на психологическое здоровье человека / И. В. Головнева // Гендер: реалії та перспективи в українському суспільстві: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Київ, 11-13 грудня 2003 р.). – К.: ПЦ "Фоліант", 2003. – С. 71-74.
3. Костикова І. Перспективы гендерного образования в России: взгляд педагога / И. Костикова, А. Митрофанова, Н. Пулина, Ю. Градская // Высшее образование в России. – 2001. – № 2. – С. 68-85.
4. Volkova L. J. Leveling gender stereotypes of pedagogical training / L. J. Volkova // Naukovy visnyk PDU imeni Ushinskogo. Scientific Papers: Special Edition. – Odessa, 2005. – P. 106-109.
5. Golovneva I. V. Effect of the transformation of gender roles on mental health / I. V. Golovneva // Gender: Realities and Prospects in Ukrainian society: Proceedings of the All-Ukrainian Scientific Conference (Kyiv, 11-13 December 2003). – K.: PC "Foliant", 2003. – P. 71-74.
6. Kostikova I. Prospects for Gender Education in Russia: a view of the teacher / I. Kostikova, A. Mitrofanov, N. Pulina, Yu. Gradskaia // Higher Education in Russia. – 2001. – № 2. – P. 68-85.

Надійшла до редколегії 21.01.14

Н. Фалько, канд. психол. наук, доц.

Мелитопольский государственный педагогический университет имени Богдана Хмельницкого, Мелитополь

ГЕНДЕРНАЯ ИДЕНТИФИКАЦИЯ КАК ФАКТОР ГАРМОНИЗАЦИИ СОЦИАЛЬНЫХ ОТНОШЕНИЙ И ЖИЗНЕННОГО ПРОСТРАНСТВА ЛИЧНОСТИ

В статье рассматриваются психологические механизмы гендерной идентификации. Анализируются подходы преодоления гендерных стереотипов. Исследуется влияние гендерной идентификации на гармонизацию социальных отношений.

Ключевые слова: гендер, гендерная идентификация, гендерный стереотип.

N. Falko, Ph. D., Assoc. Prof.

Bogdan Khmelnytsky State Pedagogical University of Melitopol, Melitopol

GENDER IDENTIFICATION AS A FACTOR OF HARMONIZATION OF SOCIAL RELATIONS AND LIVING SPACE PERSONALITY

The article deals with the psychological mechanisms of gender identification. Analyzes approaches to overcome gender stereotypes. Examines the impact of gender identity on the harmonization of social relations.

Keywords: gender, gender identity, gender stereotype.